

Jan Stevens
Luc Crevecoeur
Provinciaal Natuurcentrum
Het Groene Huis
Domein Bokrijk
3600 Genk

Johan Van den Broek
Afdeling Milieu en Natuur,
3de directie
Universiteitslaan 1
3500 Hasselt

TIEN JAAR LIKONA: HISTORIEK, DOELSTELLINGEN, WERKING EN REALISATIES

1

De natuur- en milieuproblematiek is een internationale aangelegenheid. Sommige natuur- en milieuproblemen stoppen niet aan administratieve grenzen. Eén daarvan is de wereldwijde achteruitgang van de biodiversiteit, de rijkdom aan planten en dieren. In het verdrag inzake biologische diversiteit dat werd afgesloten op de milieutop van Rio de Janeiro in 1992 werd duidelijk gesteld dat dit probleem niet alleen een zaak is van internationale en nationale beleidsvoerders, maar dat elk beleidsniveau zijn verantwoordelijkheid moet opnemen. Onder het motto 'think globally, act locally' worden lokale overheden aangespoord zich de milieuproblematiek aan te trekken. In dit kader liggen er ook voor de provinciebesturen mogelijkheden om een actieve bijdrage te leveren aan de bescherming en het herstel van de biodiversiteit.

Op Vlaams niveau zijn de provincies in het kader van het Decreet Algemene Bepalingen Milieubeleid van 5 april 1995 verplicht een milieubeleid te voeren in overeenstemming met het Vlaamse. Dat van de provincie Limburg wordt geformuleerd in het Provinciaal Milieubeleidsplan 1999-2003. In het plan staat vermeld welk beleid de provincieraad wil voeren in de gegeven planperiode. Dit plan wordt elk jaar vertaald naar een milieujaarprogramma.

Limburg wordt in Vlaanderen 'de Groene Provincie' genoemd. Uit tal van Belgische en Vlaamse (o.a. Kuijken, 1999) studies blijkt dat Limburg wat betreft biodiversiteit een begenadigde positie inneemt. Heel wat planten- en diersoorten komen exclusief of nagenoeg exclusief in deze provincie voor, zodanig dat ook de kwaliteit van dat 'groen' duidelijk boven het Vlaamse gemiddelde uitsteekt. In het provinciale milieubeleidsplan krijgt het soortgerichte beleid dan ook de nodige aandacht. LIKONA, de Limburgse Koepel voor natuurstudie, vult deze soortgerichte werking in de praktijk grotendeels in. In dit artikel gaan we na in hoeverre LIKONA in de afgelopen 10 jaar heeft bijgedragen tot het realiseren van dit provinciaal soortgericht beleid.

Dit artikel is het eerste van een tweeluik. Het behandelt de historie, doelstellingen, werking en realisaties van LIKONA sinds de oprichting. Het tweede luik, het laatste

artikel van dit jaarboek, evalueert de werking, trekt conclusies en doet een aantal suggesties voor de toekomst.

1. ONTSTAAN EN GROEI

Om een goed natuurbeleid te voeren is er nood aan wetenschappelijke gegevens over de toestand van die natuur. In Limburg, maar niet enkel in Limburg, waren er op dat vlak grote leemten toen de ideeën voor de oprichting van een Provinciale Koepel voor Natuurstudie binnen het provinciebestuur concrete vormen aannamen. Het was het eind van de jaren tachtig. De provinciale milieubeleidsplanning stond nog in de kinderschoenen.

Met betrekking tot het onderzoek van de status van flora en fauna was er in de provincie reeds een lange traditie. Zo publiceerde reeds op het einde van vorige eeuw C. Bamps belangrijke gegevens over het voorkomen van allerhande soorten in Limburg. Later werden, o.a. onder impuls van figuren als Landewald Janssen, voor die tijd uitgebreide inventarissen, herbaria en publicaties verzorgd. Uiteraard werd al dat werk uitgevoerd door vrijwilligers. In het midden van de jaren zeventig werden door het provinciebestuur en in de schoot van het Bosbiologisch Centrum, het latere LISec, twee medewerkers

aangeworven voor de inventarisatie van de flora en de vogels in Limburg. Zij richtten een provinciale vogelwerkgroep en plantenwerkgroep van vrijwilligers op die werkten aan provinciale verspreidingsatlassen van beide soortgroepen.

Bijna als logisch vervolg van deze traditie werd in 1991 LIKONA opgericht. Naast de reeds bestaande planten- en vogelwerkgroep werd een aantal nieuwe werkgroepen gestart met de bedoeling het hele spectrum van fauna, flora en geologie te omvatten. In de daaropvolgende jaren ontstonden een 10-tal werkgroepen (Tabel 1).

Tabel 1: De werkgroepen van LIKONA

Werkgroep Geologie
Limburgse Plantenwerkgroep
Provinciale Mossenwerkgroep
Mycolim (Paddestoelenwerkgroep)
Werkgroep Ongewervelden
Vissenwerkgroep
Herpetologische Werkgroep
Provinciale Vogelwerkgroep
Zoogdierenwerkgroep
Dassenwerkgroep

Er werd een structuur opgezet van vrijwilligerswerkgroepen met de expliciete bedoeling het potentieel van vrijwilligers enerzijds te valoriseren, anderzijds uit te breiden. Door de vrijwilligers ondersteuning te bieden van een aantal provinciale, professionele medewerkers zou hun werk meer kunnen renderen in functie van het provinciaal natuurbeleid. Door diverse werkgroepen op te richten zouden een aantal op dat moment zo goed als alleenstaande natuuronderzoekers met hun geestesgenoten kunnen samenwerken.

Bij de oprichting was de strategie zoveel mogelijk 'zwaargewichten' uit de Limburgse natuurstudie, en zoveel mogelijk instanties die aan natuuronderzoek deden of doen, bij de zaak te betrekken. Echter niet zeer formeel maar op een veeleer informele basis. De idee was dat de motivatie voor, of drang tot, natuuronderzoek en natuurbescherming en de meerwaarde die zo'n koepel zou bieden sterk genoeg zouden zijn om deze vrij informele structuur kans op slagen te geven.

De vrijwilligerswerkgroepen werden gecoördineerd door een bestuur onder voorzitterschap van de gedeputeerde voor leefmilieu. Het Provinciaal Natuurcentrum nam het secretariaat waar. Naast de voorzitters van de werkgroepen werden ook een vertegenwoordiger van het Limburgs Universitair Centrum en de Werkgroep Limburgse Natuurgidsen opgenomen. Enerzijds werd het belangrijk geacht goede contacten te hebben met de universiteit in de provincie als belangrijk kenniscentrum. Anderzijds was het duidelijk dat een groot potentieel van vrijwilligers kon worden aangeboord, en nieuw of verder gevormd, via de cursus natuurgids die de Werkgroep Limburgse Natuurgidsen jaarlijks inrichtte.

Bij de oprichting werden vanuit de coördinatie een aantal doelstellingen geformuleerd en een aantal concrete initiatieven genomen om de koepel gestalte te geven. Omdat een goede kennis van de status van de natuur

essentieel is voor het voeren van een goed natuurbeleid moet de natuur op een wetenschappelijke wijze worden onderzocht. De leemten op dat vlak waren de aanleiding voor de oprichting van LIKONA. Vandaar de doelstelling om het onderzoek van flora, fauna en geologie te bevorderen. De gegevens zouden worden bijgehouden in (digitale) databanken en van daaruit ter beschikking gesteld.

Publicaties zijn een belangrijk onderdeel van het wetenschappelijk onderzoek en zeker in het geval er vrijwilligers bij betrokken zijn. Ze vormen enerzijds het kanaal waarlangs de terreingegevens kunnen worden publiek gemaakt en beleidsmatig renderen. Anderzijds vormen ze een noodzakelijke positieve terugkoppeling die de vrijwilligers blijft motiveren. Ze vinden er een stuk erkenning in van hun werk en vooral de overtuiging dat men gezamenlijk iets kan doen voor het natuurbehoud in de provincie. Vandaar dat onderzoeksgegevens publiceren als één van de doelstellingen werd vooropgezet. Van bij de start werd ervoor geopteerd om een jaarboek uit te geven en om provinciale verspreidingsatlassen van diverse soortengroepen samen te stellen.

Om kwalitatief voldoende hoogstaande gegevens af te leveren, moeten vrijwilligers degelijk gevormd zijn. Om de vele aspecten van natuurinventarisatie te omvatten, moeten diverse specialiteiten, die in regulier onderwijs nauwelijks of niet worden aangeboden, voorhanden zijn. Daarom is de doelstelling tot het organiseren van vorming zo belangrijk.

Natuurstudie kan niet alleen vanuit wetenschappelijk, cultureel of recreatief oogpunt interessant zijn, natuurstudie kan ook nuttig zijn. Er werd duidelijk voor gekozen om de verzamelde gegevens aan te wenden voor effectieve beschermingsinitiatieven, vooral van die soorten waarvoor Limburg belangrijk is in de Vlaamse context. Hiervoor werd van in den beginne het systeem van ondersteuningsovereenkomsten uitgewerkt. Vandaar dat bedreigde soorten beschermen een belangrijke doelstelling van LIKONA werd.

Omdat bij de oprichting van LIKONA het Nederlands Limburgse Natuurhistorisch Genootschap enigszins model stond, werd het uitbouwen van samenwerking met deze organisatie een van de doelstellingen.

Een bijkomende doelstelling voor het bestuur was de vrijwilligerswerkgroepen te coördineren. Het was immers zo dat de verschillende werkgroepen ook samen zouden werken aan gemeenschappelijke projecten; dat info vlot zou doorstromen tussen alle geleding-

en van de koepel; dat de contacten tussen professionelen en vrijwilligers zouden worden bevorderd om de meerwaarde van hun complementariteit maximaal te benutten.

De motor van de LIKONA-werking zijn de vrijwilligerswerkgroepen. Ze werken met een zeer grote “autonomie”. Ze bepalen in grote mate zelf welke projecten ze aanpakken, hoe ze zichzelf structureren en hoe ze zich praktisch organiseren. Zo verschilt het aantal actieve medewerkers van de werkgroepen onderling sterk. Sommige blijven (soms bewust) klein, andere worden groot. De grotere werkgroepen zijn soms nog onderverdeeld in kleinere deelwerkgroepen. De provinciale coördinatie is duidelijk ondersteunend (logistiek, financieel en personeel) en tot op zekere hoogte sturend. De coördinatie tracht de projecten te betrekken op heel de provincie, ze eventueel bij te sturen, ze te kaderen in een groter geheel of linken te leggen met andere projecten waardoor zij aan meerwaarde of beleidsrelevantie winnen.

Om de koepelidee concreet gestalte te geven, ook bij de zeer gespecialiseerde vrijwilligers binnen hun eigen discipline, werd er voor geopteerd om jaarlijks een contactdag te organiseren waarop info zou worden doorgegeven, en waarop iedereen met elkaar in contact zou kunnen treden.

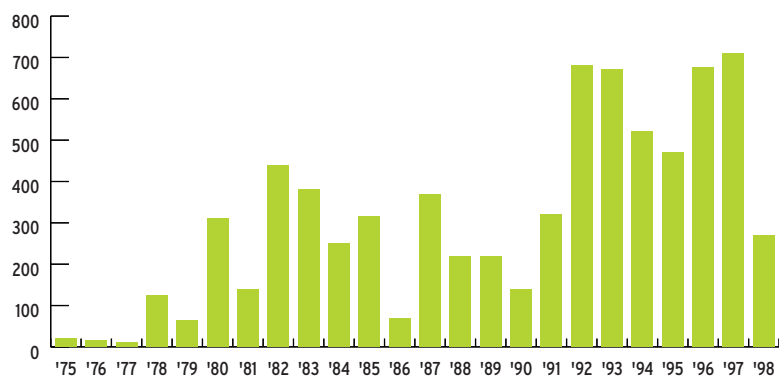
Een van de doelstellingen van het soortgerichte natuurbeleid in het eerste officiële provinciaal Milieubeleidsplan Limburg 1999–2003 (1999) werd ‘structureel en duurzaam bijdragen tot het behoud en de versterking van de bestaande populaties’ die de Limburgse biodiversiteit uitmaken. Als strategie werd vooropgesteld: ‘de basiskennis uitbreiden met betrekking tot populatiegrootte, verspreidingspatroon, trends, ecologische eisen en monitoring van de soorten in Limburg’. LIKONA vult voor een groot gedeelte dit provinciaal soortgerichte beleid in.

Met de doelstellingen als leidraad overlopen we in wat volgt enkele resultaten van de LIKONA-werking. We beperken ons tot de belangrijkste tendensen. Uitgebreide en gedetailleerde resultaten zijn te vinden in de vorige LIKONA-jaarboeken.

2. ENKELE RESULTATEN IN HET LICHT VAN DE DOELSTELLINGEN

2.1. Flora, fauna en geologie bestuderen

Het is duidelijk dat de oprichting van de diverse werk-

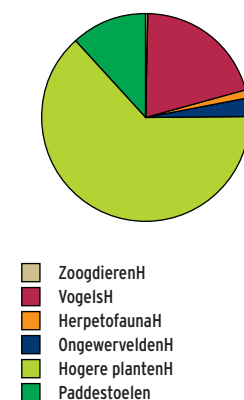
Figuur 1: Het aantal geregistreerde herpetologische waarnemingen in de loop der jaren

groepen het aantal onderzoeksprojecten sterk heeft doen toenemen. Al deze activiteiten hebben een langdurige verhoogde toevoer van gegevens voor gevolg gehad. Het verloop van het aantal geregistreerde herpetologische waarnemingen in de loop der jaren (Figuur 1) illustreert dit. Het opstarten van nieuwe onderzoeksprojecten binnen de werkgroepen heeft hetzelfde effect. Het artikel van de Pijpknotszwam (Vanderlinden, 1996) is daar een mooi voorbeeld van.

Dank zij de talrijke studies die door de vele vrijwilligers in het kader van LIKONA worden uitgevoerd, beschikt Limburg momenteel over unieke gegevensbanken, waarvan de centrale LIKONA-databank er de meeste bevat. Naast de vrijwilligers voeden ook onderzoeksinstanties, diverse overheden en verenigingen de databank in ruil voor het gebruik van de gegevens voor eigen onderzoeksprojecten. Andere databanken bevinden zich bij particulieren en verwante organisaties (bv. het Instituut voor Natuurbehoud). Hoewel het zelf aanleggen en bijhouden van gegevensbanken bij de oprichting van LIKONA geen doel op zich was, is de LIKONA-databank in de loop der jaren wel uitgegroeid tot een krachtig en intussen onmisbaar hulpmiddel.

De centrale databank van LIKONA bevat momenteel ongeveer 662 700 gegevens, verdeeld over de soortengroepen zoals weergegeven in Figuur 2. Ze bevat veel gegevens over vogels (broedvogelinventarisaties, waterwildtellingen, fenologiegegevens, trektellingen, gebiedsgericht onderzoek en soortgericht onderzoek) en planten (atlasonderzoek hogere planten, streeplijsten bijzondere biotopen en gebieden, wegberminventarisaties) als gevolg van de jarenlange inventarisaties voor de verspreidingsatlassen. Maar ook de aantallen gegevens van herpetologie (atlasonderzoek, paddenoverzetacties) en paddestoelen (atlasonderzoek, onderzoek graslan-

Figuur 2: De verdeling van het aantal gegevens opgeslagen in de centrale LIKONA databank over de soortengroepen

den) worden ons door de rest van Vlaanderen benijd. De databank bevat daarnaast ook gegevens over dassen- en hamsterburchten, waarnemingen en verkeersslachtoffers van zoogdieren, bodem- en malaisevallenonderzoek van kevers, spinnen en mieren, gegevens uit collecties en herbaria, oudere literatuurgegevens en literatuurgegevens over specifieke gebieden.

2.2. Onderzoeksresultaten publiceren

De Limburgse natuurliefhebbers, zoals trouwens die in de rest van Vlaanderen, hadden weinig traditie in het publiceren over de eigen natuur, in tegenstelling tot bijvoorbeeld de Nederlandse Limburgers.

Ook vanuit het decreet op de milieubeleidsplanning is het provinciebestuur niet verplicht een rapport neer te leggen zoals het Vlaams Gewest dat doet in zijn MIRA-rapportage en zijn Natuurrapport (Kuijken, 1999).

Via de publicatie van een jaarboek, verspreidingsatlassen en andere publicaties wordt wel bekomen dat geïnteresseerden op de voet kunnen volgen hoe de (kennis over) de toestand van de natuur in de provincie evolueert. De publicaties en de databanken kunnen moeiteloos worden aangereikt voor de rapportage op hogere beleidsniveaus, wat momenteel ook reeds gebeurt (Anselin, Devos & Kuijken, 1998; Bruge, Drugmand & Haghebaert, 2001; Desender, Maes, Maelfait & Van Kerkvoorde, 1995; Walley & Verbeken, 1999).

2.2.1. Jaarboek

Het jaarboek van LIKONA is mede dank zij de opmerkelijke vormgeving een aantrekkelijke publicatie. Ze is bedoeld als kanaal om Limburgse onderzoekers hun gegevens te laten publiceren. De lezers-doelgroep zijn de medewerkers van LIKONA en een ruimer publiek van geïnteresseerden. In de loop der jaren werd het een standaardpublicatie over de Limburgse natuur. Ook via de eigen artikels, maar vooral via de becommentarieerde literatuuroverzichten bevat de reeks een quasi totaalbeeld van alle relevante nieuwe informatie die, via verscheidene kanalen, over de Limburgse natuur werd gepubliceerd in de voorbije tien jaar. In dit opzicht is het, en wordt het steeds meer, een interessant naslagwerk.

Inhoudelijk gaat er veel aandacht naar de soorten (groepen) waarmee de LIKONA-werkgroepen actief zijn. In die zin is de publicatie ook complementair met bijvoorbeeld de tijdschriften van de terreinbeherende verenigingen die veel meer een gebiedsgerichte aanpak hebben.

Jaarlijks bevat het jaarboek een tiental artikels en tien-

tallen tot meer dan honderd literatuurreferenties. Hieruit blijkt een redelijk constante aanvoer van publicaties. Onderwerps-, auteurs- en plaatsindexen moeten de publicatie toegankelijk maken voor allerlei soorten vragen. Gemeentebesturen vinden bijvoorbeeld moeiteloos terug wat over hun gemeente werd geschreven. Figuur 3 geeft de top-vermeldingen van de aangehaalde natuurgebieden. Over de Maas(vallei) werd veruit het meest geschreven, gevolgd door De Maten en het Schuylensbroek, twee gebieden met tal van actieve vogelkijkers. Opvallend is dat in de lijst van geciteerde natuurgebieden, met uitzondering van de Maas, de top wordt ingenomen door privé natuurreservaten. Over de Vlaamse natuurreservaten en provinciale natuurgebieden werd duidelijk minder gepubliceerd.

In totaal werden bijna 500 verschillende auteurs in het jaarboek vermeld. De auteur met de meeste publicaties schreef er 31, 7 schreven meer dan twintig artikels en 13 auteurs meer dan 15 artikels. De top van meest productieve auteurs (in aantal vermeldingen in het jaarboek) wordt hoofdzakelijk uitgemaakt door Limburgers die ook professioneel met onderzoek van de Limburgse natuur bezig zijn. De eerste Nederlander scoort een 16de plaats. Het valt op dat een kleine groep van auteurs relatief veel schrijft, terwijl een grote groep veeleer incidenteel schrijft.

2.2.2. Andere publicaties

Naast het jaarboek bieden provinciale verspreidingsatlassen de gelegenheid om een stand van zaken van een soortengroep op te maken. Zo werden een plantenatlas (1993), vogelatlas (1994) en herpetologische atlas (1999) uitgegeven. Een atlas van paddestoelen en natuursteen zijn in de eindfase van realisatie.

De 'Limburgse Plantenatlas' (Berten, 1993) was de eerste plantenatlas in België op de gedetailleerde schaal van 1 km² waarbij een kwantitatief beeld van de verspreiding van planten werd gegeven.

De 'Broedvogelatlas van Limburg. Veranderingen in aantallen en verspreiding na 1985' (Gabriëls *et al.*, 1994) vergeleek de Limburgse avifauna tussen de zeventiger jaren (Gabriëls, 1985) en het einde van de jaren tachtig/begin jaren negentig. Hieruit bleek onder meer de sterke achteruitgang van de kwaliteit van de Limburgse vijvergebieden, moerassen en landbouwgebieden, althans voor de avifauna. Deze vaststellingen resulteerden in beleidsinitiatieven ten behoeve van het Vijvergebied Midden-Limburg (Vlaams Ecologisch Impulsgebied) initiatieven van natuurverenigingen (Europees

Life project) en een verhoogde aandacht voor kleine landschapselementen in het landbouwgebied (Stevens, 1994) o.m. via ondersteuningsovereenkomsten.

'Amfibieën en Reptielen in Limburg. Verspreiding, bescherming en verkenning' (Schops, 1999) vergeleek het voorkomen van de herpetofauna voor en na 1990 en kwam tot de vaststelling dat vooral de soorten van heiden en vennen het erg te verduren hebben. Er wordt o.m. in gepleit voor een aangepast heidebeheer en de restauratie en/of aanleg van veedrinkpoelen. Deze laatste suggestie vond reeds heel wat weerklank in vele gemeentelijke natuurontwikkelingsplannen (GNOP's) en, onder meer ook provinciale, subsidiëringselementen.

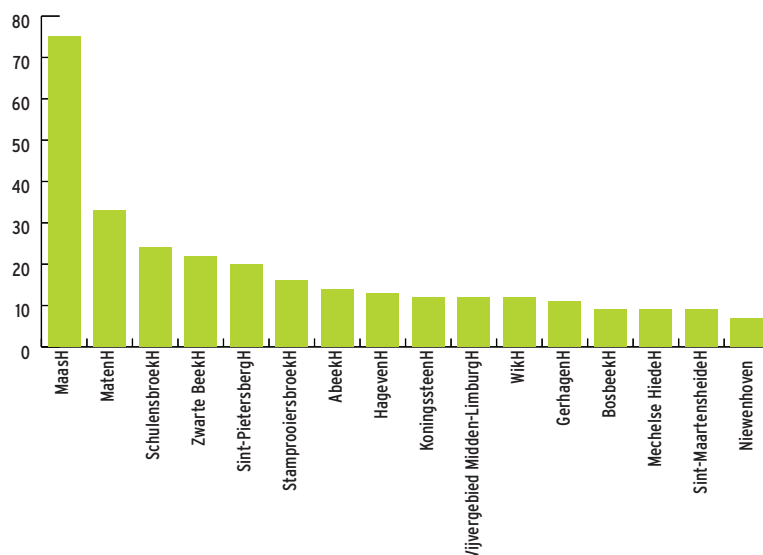
Meer vulgariserende initiatieven waren 'De Das in Vlaanderen, een verhaal in zwart en wit' (Criel, 1997) en de sensibilisatiecampagne 'Limburgse Soorten' (Stevens, 1995). Zij brengen de 'Limburgse panda', als symbool voor de soortenbescherming in Limburg, en de problematiek van de Limburgse biodiversiteit bij het grote publiek.

2.3. Vorming organiseren

Binnen de werkgroepen van LIKONA zijn specialisten actief die op nationaal of zelfs internationaal niveau erkenning genieten. Deze specialisten zijn heel belangrijk, niet enkel voor het uitvoeren van exacte en volledige inventarisaties, maar ook voor de vorming en opleiding van nieuwe medewerkers. De specialisten vormen uiteraard een minderheid, maar een grote groep geïnteresseerden is bereid hun kennis en inzicht te verdiepen. Vandaar dat LIKONA van in de beginne veel aandacht schonk aan vorming en opleiding, zowel van eigen medewerkers, als van nieuwkomers, zoals pas opgeleide natuurgidsen. Deze opleiding neemt verschillende vormen aan. Van de klassieke lessen, thematische excursies, over begeleid terreinonderzoek tot determinatieavonden van planten en paddestoelen. De druk bijgewoonde vormingsactiviteiten bewijzen dat er binnen LIKONA een grote interesse bestaat (behoefte wordt ervaren) aan doorgedreven vorming.

2.4. Bedreigde soorten beschermen

Onderzoek en inventarisatie zijn beleidsmatig pas echt nuttig wanneer ze bijdragen tot bescherming, beheer en behoud van de biodiversiteit. Van bij de start van LIKONA werd het systeem van ondersteuningsovereenkomsten op poten gezet. Hierbij wordt grondgebruikers (meestal landbouwers) een financiële tegemoetkoming aangeboden in ruil voor een soortvriendelijk gebruik

Figuur 3: Het aantal vermeldingen in het LIKONA jaarboek van de meest geciteerde gebieden

van hun eigendom. De vrijwilligers van de werkgroepen, die de terreinsituatie het best kennen, leggen de contacten met de grondgebruikers, leggen hun voorstellen voor aan het provinciebestuur en controleren de naleving. Hierdoor kan snel en resultaatgericht worden ingespeeld op acute bedreigingen van belangrijke soorten. Tabel 2 geeft de (streng) selectie van soorten waarvoor de overeenkomsten momenteel gelden. Globaal kan gesteld worden dat de ondersteuningsovereenkomsten heel wat concrete bedreigingen van kwetsbare soorten hebben kunnen afwenden en de soorten een tijdlang hebben veilig gesteld terwijl ondertussen meer structurele oplossingen werden gezocht zoals bv. aankoop door natuurverenigingen of overheden. Dit is duidelijk voor een aantal soorten, waarvan de populatietoename van de Das misschien wel het meest tot de verbeelding spreekt (hoewel die uiteraard niet alleen te danken is aan de ondersteuningsovereenkomsten) (Zeevaert, 1999).

Naast het afsluiten van ondersteuningsovereenkomsten droegen LIKONA-activiteiten ook op heel andere manieren concreet bij tot de bescherming van soorten. Naast het beleidsmatige gebruik van de verspreidingsatlassen (zie hoger) worden heel wat gegevens uit de databank opgevraagd voor diverse doeleinden. Tabel 3 geeft hiervan een overzicht. Zo werden gegevens aangereikt voor de opstelling van de structuurschets van het ruimtelijk structuurplan Limburg. Een doorgedreven vorm van beschermingsvoorstellen zijn bijvoorbeeld de adviezen die de dassenwerkgroep formuleert voor de ruimtelijke

Tabel 2: Soorten(groepen) waarvoor ondersteuningsovereenkomsten kunnen worden afgesloten

WEIDEVOGELS
Grutto en/of Wulp
Zomertaling, Slobeend, Korhoen, Watersnip, Tureluur, Paapje
VOGELS VAN HET AGRARISCH GEBIED
Ortolaan
Grauwe Klauwier
Huiszwaluw (uitzonderlijk grote kolonies)
AMFIBIEËN EN REPTIELEN
poelen met Vinpootsalamander, Kamsalamander
voortplantingsplaatsen van Heikikker, Rugstreeppad, Boomkikker, Vuursalamander,
Knoflookpad, Vroedmeesterpad of Geelbuikvuurpad
biotopen met Levendbarende hagedis
biotopen met Muurhagedis, Gladde slang, Adder
DASSENBURCHTEN
hoofdburcht bewoond, onbewoond
bijburcht bewoond, onbewoond
ZELDZAME VEGETATIES
Graslandvegetaties
a. met Echte koekoeksbloem, Dotterbloem, Bosbies
b. met bijkomend Grote ratelaar, Draadrus, Wilde schorseneer
Pijpenstrootjesgrasland
met Blauwe zegge, Blauwe knoop, Klokjesgentiaan, Volzegge
Kalkgraslanden
met Gevinde kortsteel, Duifkruid, Wondklaver, Ruige leeuwetand, Wilde tijm
Oligotrofe heidevegetaties, bronvegetaties, moerasvegetaties
Akkerland met veel akkeronkruiden
met Korensla, Blauw walstro, Korenbloem, Spiegelklokje, Akkerandoorn
Graslanden van de uiterwaarden
a. Ruige weegbree, Agrimonie, Kattedoorn, Poelruit
b. met Sedumsoorten

structuurplannen van verschillende gemeenten binnen het verspreidingsareaal van de das in Haspengouw.

2.5. Samenwerking uitbouwen

LIKONA is niet enkel een intern Limburgs samenwerkingsverband, er wordt ook intensief met externe partners samengewerkt. Bij de oprichting was de structuur en werking van het Natuurhistorisch Genootschap in Nederlands Limburg duidelijk een inspiratiebron. Er werd, tussen de goede Limburgse burens, afgesproken op een aantal punten samen te werken. In de praktijk werden enkele gezamenlijke onderzoeksprojecten gestart (bv. broedvogels en watervogeltellingen van de Grensmaas), werd deelgenomen aan elkaars educatieve initiatieven (bv. botanische en herpetologische excursies), werden enkele publicaties samen uitgegeven (bv. Burny, 1999) en werd deelgenomen aan elkaars studiedagen.

We stellen vast dat LIKONA in de loop der jaren ook in eigen land tot concrete samenwerking kwam met tal van partners zowel op het vlak van onderzoeksprojecten

als op het vlak van vorming. Tabel 4 geeft daar een overzicht van. Sommige samenwerkingsverbanden werden contractueel geregeld, andere op vrijwillige basis. In een aantal gevallen lag het initiatief bij LIKONA, in andere trad LIKONA op als plaatselijke partner van Vlaamse, nationale of internationale initiatieven die een beroep doen op vrijwilligers.

2.6. Van individuele vrijwilligers tot netwerk

De coördinatie van de vrijwilligers in de diverse werkgroepen gebeurt door het bestuursoverleg en de secretariaatswerking binnen het Provinciaal Natuurcentrum. Hiertoe behoren vooral de (eind)redactie van de publicaties, het databeheer, de logistieke ondersteuning van de werkgroepen, de administratieve opvolging en promotie.

Maar de koepelgedachte van LIKONA is misschien het best voelbaar op de jaarlijkse LIKONA-contactdag: de dag waarop alle werkgroepen vergaderen, jaarplanningen bespreken, evalueren, ... Het is de dag waarop iedereen die van nabij of van ver betrokken is bij LIKONA elkaar kan ontmoeten. Dat deze dag uitgroeide tot een jaarlijks weerkerende happening mag blijken uit de deelnemersaantallen. In enkele jaren tijd groeide de contactdag uit tot een evenement met meer dan 300 deelnemers. Sinds 2 jaar brengt de contactdag meer dan 400 deelnemers op de been.

De LIKONA-website (<http://www.limburg.be/likona>) is een vrij recent uitgebouwd communicatiekanaal dat hoe langer hoe belangrijker wordt.

3. BESLUIT

LIKONA heeft in de voorbije tien jaar heel wat natuurwetenschappelijke informatie over Limburg verzameld. In een reeks jaarboeken, verspreidingsatlassen, contactdagen en vulgariserende publicaties werd hierover gerapporteerd. Ook de niet-gepubliceerde informatie in de LIKONA-databank wordt aangewend ten behoeve van de bescherming van belangrijke soorten. Een draagvlak van werkgroepen, subwerkgroepen en deskundigen werd uitgebouwd waarvan de deskundigheid gevaloriseerd wordt niet enkel voor het provinciaal milieubeleid, maar ook voor dat van het Vlaams gewest en de gemeenten. Door samenwerkingsverbanden met derden wordt zoveel mogelijk know-how gekanaliseerd ten behoeve van het beleid en natuurbescherming op het terrein. Door vorming worden nieuwe geïnteresseerden

opgeleid tot het niveau waarop zij kunnen deelnemen aan het inventarisatie- en monitoringwerk, de basisactiviteit van het LIKONA-netwerk. Op deze manier verwierf LIKONA een stevige poot in Limburg en zeker en vast een beloftevolle toekomst.

4. REFERENTIES

ANONIEM, 1999. Het milieubeleidsplan Limburg 1999-2003. Provincie Limburg, Hasselt, 143p.

ANSELIN, A, K. DEVOS & E. KUIJKEN, 1998. Kolonievogels en zeldzame broedvogels in Vlaanderen in 1995 en 1996. Rapport Instituut voor Natuurbehoud, 86p.

BERTEN, R., 1993. Limburgse plantenatlas. LISEC, LIKONA, 4 delen.

BRUGE, H., D. DRUGMAND & G. HAGHEBAERT, 2001. Les Staphylinidae de Belgique (Coleoptera) et du Grand-Duché de Luxembourg: catalogue commenté et éléments de biogéographie. Studiedocumenten van het K.B.I.N.

BURNY, J., 1999. Bijdrage tot de historische ecologie van de Limburgse Kempen (1910 - 1950). Publicatiebureau Natuurhistorisch Genootschap in Limburg, 211p.

CRIEL, D., 1997. De Das in Vlaanderen, een verhaal in zwart en wit. Marc Van De Wiele, Stichting Leefmilieu en Provincie Limburg, Hasselt, 121p.

DESENDER, K., D. MAES, J.P. MAELFAET & M. VAN KERKVOORDE, 1995. Een gedocumenteerde Rode lijst van de zandloopkevers en loopkevers van Vlaanderen. Rapport Instituut voor Natuurbehoud, 208p.

GABRIELS, J., 1985. Atlas van de broedvogels in Limburg. LISEC, Genk, 724p.

GABRIELS, J., J. STEVENS & P. VAN SANDEN, 1994. Broedvogelatlas van Limburg. Veranderingen in aantallen en verspreiding na 1985. Provincie Limburg, LIKONA, 366p.

KUIJKEN, E., (Red), 1999. Natuurrapport 1999. Toestand van de natuur in Vlaanderen: cijfers voor het beleid. Mededelingen van het Instituut voor Natuurbehoud 6, Brussel, 250p.

SCHOPS, I., 1999. Amfibieën en reptielen in Limburg. Verspreiding, bescherming en herkenning. Provincie Limburg, LIKONA, 202p.

STEVENS, J., 1994. Kleine Landschapselementen, Provincie Limburg, Hasselt.

STEVENS, J., 1995. Limburgse soorten. Provincie Limburg, Hasselt.

VANDERLINDEN, H. 1996. De pijpknotswam (*Macrotiophula fistulosa*) (Fr.) Peteresen - Een zeldzaamheid. LIKONA Jaarboek 1995: 29-34.

WALLEYN, R. & A. VERBEKEN, 1999. Een gedocumenteerde Rode Lijst van enkele groepen paddestoelen (macrofungi) van Vlaanderen. Mededelingen van het Instituut voor Natuurbehoud 7, Brussel 84 p.

ZEEVAERT, A., 1999. De bescherming van de Das in Voeren. LIKONA Jaarboek 1998: 89-91.

Tabel 3: Doeleinden waarvoor de gegevens van de LIKONA databank door derden werden opgevraagd

BELEIDSDOCUMENTEN
Europese Habitatrictlijngebieden; opstellen Natura 2000
Provinciaal en gemeentelijke structuurplannen
Opstellen Rode Lijsten Paddestoelen, Zweefvliegen, Loopkevers
SOORTGERICHTE ONDERZOEKSPROJECTEN
Catalogus kortschildkevers
Gaai, Ekster, Kraai, Nachtzwaluw, Glimwormen, Tijgerspin, Bruine ringboleet, Klokjesgentiaan, ...
GBIEDSGERICHTED ONDERZOEKSPROJECTEN
Haalbaarheidstudies natuurinrichtingsproject
Gemeentelijke natuurontwikkelingsplannen (GNOP)
Monitoring bosreservaten
Impactstudies van projecten op flora en fauna: windmolens, afgraving (daling waterstand)
Vergelijkend onderzoek van bepaalde biotopen: wateringen, natte heide
OPSTELLEN BEHEERSPLANNEN
voor natuurgebieden, bosreservaten, wegbermen
EDUCATIEVE PUBLICATIES
brochure Lozerheide
Eindwerken, Cursus natuurgids
Studenten

Tabel 4: Samenwerkingsverbanden van LIKONA met Belgische en Vlaamse instanties op het vlak van onderzoek, vorming en publicaties

Onderzoek
Belgische Instituten (Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen, Plantentuin Meise)
Flow.er, Streekeigen planten, ongewervelden
Vlaamse Instituten (Instituut voor Natuurbehoud, Instituut voor Bosbouw en Wildbeheer)
Internationale Watervogeltellingen, Bijzondere broedvogels Vlaanderen, Weidevogelproject, Vlaamse broedvogelatlas, Dassenanalyses, Marternetwerk, Rode lijst paddestoelen, Vlaams Impulsprogramma Natuurontwikkeling (VLINA)
Verenigingen (Wielewaal vzw, Antwerpse Mycologische Kring, Hyla, Vlaamse kerkuilenwerkgroep)
Hamster, Herpetologische atlas, Kerkuileninventarisatie
Overheden (afdeling Natuur AMINAL, Vlaamse Landmaatschappij) Intercommunales (Limburgse Intercommunale voor Milieubeheer)
Vorming
Werkgroep Limburgse Natuurgidsen
Navorming gidsen
Wielewaal
Natuurwetenschappelijke cursussen
Antwerpse Mycologische Kring
Studiedagen
Jeugdbond voor natuur- en milieubescherming
Zoogdierenatlas
Publicaties
Stichting Leefmilieu
Wielewaal
Instituut voor Natuurbehoud